

STRUČNO USAVRŠAVANJE MUALIMA KAO TEMELJ PROFESIONALNE IZVRSNOSTI

Enes SVRAKA

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini
enes.svraka@rijaset.ba

SAŽETAK: Rad se bavi značajem kontinuiranog stručnog usavršavanja mualima u kontekstu odgojno-obrazovnog procesa unutar Islamske zajednice. U tekstu se govori o važnosti održavanja konzistentne strukture u oblasti obrazovanja. Naglašava se potreba da pojedinci budu svjesni vlastitih vrijednosti, morala i slobode, te da budu otvoreni za prihvatanje i razvoj novih ideja i perspektiva. Kroz analizu savremenih izazova autor naglašava potrebu prilagođavanja mualima brzim društvenim promjenama, digitalizaciji i globalizaciji. Ističe važnost razvoja pedagoških, didaktičkih, emocionalnih i komunikacijskih vještina, ali i duhovne dimenzije, gdje mualimi trebaju biti uzori u vjeri i moralnom životu. Poseban naglasak stavlja se na institucionalnu podršku kroz programe obuke, seminare i mentorski rad, koji omogućavaju razmjenu znanja i iskustava među mualimima. Kontinuirano stručno usavršavanje doprinosi kvaliteti mektske pouke, jačanju islamskog identiteta mladih i kreiranju pozitivnog utjecaja na širu zajednicu. Zaključno, autor naglašava da je usavršavanje mualima ne samo profesionalna, već i vjerska dužnost, neophodna za očuvanje duhovnih i odgojnih vrijednosti u savremenom društvu.

Ključne riječi: mualim, mektska pouka, stručno usavršavanje, odgojno-obrazovni proces, pedagoške vještine, duhovni razvoj

Uvod

U ovom radu želimo ukazati na važnost mektske pouke i istaknuti značaj kontinuiranog stručnog usavršavanja mualima – osoba koje prenose najdragocjenije znanje, znanje o vjeri, moralu i životnim vrijednostima. Stručno usavršavanje mualima predstavlja temelj profesionalne izvrsnosti za poboljšanje kvaliteta mektske pouke. Uloga mualima u Zajednici i našem društvu od neprocjenjive je važnosti, jer oni su odgovaratelji, lideri i uzori koji svojim djelovanjem oblikuju mlade generacije i razvijaju njihov

karakter i duhovni identitet. Ajet: *Allah će na visoke stepene uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje. – A Allah dobro zna ono što radite* (El-Mudžadele, 11), jasno ukazuje na vrijednost stjecanja znanja, njegovog prenošenja i stalnog napredovanja. Ovaj ajet posebno ističe potrebu da mualimi/e budu primjeri u traganju za znanjem u svakodnevnom životu.

Savremeni izazovi, poput brzih društvenih promjena, digitalizacije i globalizacije, zahtijevaju od mualima kontinuirano stručno usavršavanje kako bi mogli efikasno odgovoriti

na potrebe polaznika. Profesionalni razvoj mualima podrazumijeva stjecanje novih pedagoških, didaktičkih i komunikacijskih vještina, ali i produbljivanje duhovne spoznaje i lične izgradnje. Cilj ovog rada je da istakne značaj kontinuiranog stručnog usavršavanja mualima kao temelja za postizanje profesionalne izvrsnosti, analizira osnovne aspekte tog procesa i ponudi smjernice za njegovo unapređenje u kontekstu savremenog odgojno-obrazovnog okruženja. U ovom tekstu u pogledu rodne ravnopravnosti, riječ mualim koristit ćemo u značenju mualim i mualima.

Društvene promjene i potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem

Brze društvene promjene i napredak tehnologije mijenjaju svaki dio života, uključujući školstvo. Nova saznanja i pristupi zahtijevaju od nadležnih u odgojno-obrazovnim ustanovama, prosvjetnih radnika i vjerskoprosvjetnih službenika da ne prestano unapređuju svoje kompetencije kako bi ispravno odgovorili na izazove modernog društva. Kontinuirano stručno usavršavanje nije samo profesionalna obaveza, već i nužnost u očuvanju relevantnosti i efikasnosti rada u dinamičnom okruženju. Kako bi mualimi bili uspješni u svom pozivu, neophodno je da kontinuirano unapređuju svoje kompetencije kroz stručno usavršavanje u oblasti pedagogije, psihologije i komunikacijskih vještina. Poznavanje pedagoških principa omogućava im da kvalitetno planiraju, organiziraju i prilagođavaju odgojno-obrazovni proces u mektebu potrebama polaznika. Razumijevanje psiholoških aspekata doprinosi boljem uvažavanju individualnih razlika, emocionalnog stanja i motivacije polaznika. Također, istovremeno, razvijanje komunikacijskih vještina osigurava kvalitetnu interakciju s polaznicima, roditeljima i kolegama, što je važno za izgradnju povjerljivog i poticajnog okruženja za učenje. Kontinuirano stručno usavršavanje u navedenim oblastima, pored profesionalnog razvoja mualima, značajno utječe i na kvalitet mektepske pouke i cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa u mektebu.

Savremeni izazovi

Današnje društvo suočeno je s mnogim teškim izazovima, posebno u eri digitalizacije i globalizacije. Moderna životna forma obilježena je brzim tehnološkim napretkom, globalizacijom i promjenama u svakodnevnom životu. Ovi faktori ne samo da oblikuju svakodnevnicu mladih, nego donose izazove i teškoće u njihov duhovni i moralni razvoj.

Mladost je svaki dan pod utjecajem društvenih mreža, populističke kulture i globalnih trendova koji često mogu biti u suprotnosti s islamskim vrijednostima. Društvene mreže, videoigre i različite forme digitalne zabave često uzimaju pažnju mlade generacije, formirajući njihov sistem vrijednosti. Mualimi su na prvoj liniji zaštite duhovnog identiteta mladih i trebaju se pripremiti za suočavanje s ovim izazovima. Stoga mualimi trebaju biti svjesni ovih utjecaja i naći način da povežu tradicionalne vjerske vrijednosti sa savremenim okolnostima. Zato je kontinuirano stručno usavršavanje mualima značajno, kako bi adekvatno odgovorili na pitanja koja mladi postavljaju, bilo da se radi o etičkim dilemama, odnosu prema vjeri u savremenom društvu ili izazovima s kojima se suočavaju u digitalnoj eri.

Savremeni izazovi zahtijevaju prilagodljivost i inovativnost u metodama podučavanja, kako bi mualimi ostali relevantni i uspjeli prenijeti poruke islama mladima izloženim brojnim utjecajima današnjice. Osim toga, moraju znati prepoznati i pravovremeno reagirati na probleme poput ovisnosti o društvenim mrežama, širenja dezinformacija i gubitka tradicionalnih vrijednosti. Digitalizacija i informacione tehnologije ne smiju se smatrati prijetnjama, već alatima koje mualimi mogu koristiti za približavanje poruka vjere novim generacijama.

Znanje je velika blagodat, dar od Allaha, dž.š., a onaj koji podučava druge znanju čini općekorisno djelo, čini dobro ljudima. Poslanik, a.s., je rekao: "Najbolji među vama su oni koji Kur'an uče i njemu druge podučavaju" (Buharija, 5027). Ova nas poruka podsjeća na odgovornost koju mualimi imaju u pogledu prenošenja znanja, u skladu s potrebama i izazovima današnjeg društva. Kako bi bili uspješni u ovoj misiji, mualimi trebaju biti upoznati sa savremenim tehnologijama, medijima i načinima komunikacije koje koriste mladi. U tom cilju, važna je edukacija mualima o temi savremenih izazova, uključujući

digitalne tehnologije i utjecaj društvenih mreža i vještačke inteligencije na mlade, kako bi im se pružila podrška i znanje potrebno za odgovaranje na aktuelne izazove. Allahov Poslanik, a.s., je rekao: "Doista, vi živite u vremenu kada je mnogo učenjaka, a malo govornika; malo onih koji traže, a mnogo onih koji daju. U njemu je djelo vrednije od znanja. A doći će vrijeme kada će biti malo učenjaka, a mnogo govornika, malo onih koji daju, a mnogo onih koji traže. Znanje u njemu bit će vrednije od djela" (Buharija, 789).

Prilagođavanje mualima novim trendovima u obrazovanju

U obrazovanju se stalno pojavljuju novi trendovi i metode koje je potrebno znati i koristiti. Stoga, mualimi trebaju pratiti najnovije pedagoške, psihološke i komunikacijske metode kako bi mogli prenijeti znanje na način primjeren i razumljiv mladima u današnjem društvu. Moderna pedagoška istraživanja pokazuju da interaktivne metode učenja, projektna nastava i individualni pristup svakom učeniku značajno poboljšavaju rezultate odgojno-obrazovnog procesa. Svaki polaznik mekteba uči na drugačiji način, što nas upućuje i podsjeća na Poslanikove, a.s., poruke da druge treba podučavati prema njihovim sposobnostima i mogućnostima. U djelu *Ličnost posljednjeg Allahovog Poslanika, a.s.*, se kaže: "U pedagoška načela koja je Poslanik, a.s., uvrstio među važna pravila stoji i obavezivanje u skladu s mogućnostima" (Kalahdži, 2012). Aiša, r.a., opisujući Poslanika, a.s., kaže: "Kad je ashabima naređivao, naređivao je da urade ono što mogu" (Ebu Davud). Ovaj hadis ukazuje na to da mualimi trebaju biti osposobljeni za prepoznavanje različitih potreba i potencijala svojih polaznika. Uvođenje novih metoda, poput interaktivnog učenja i projektne nastave, daje mogućnost mualimima da obrate pažnju na individualne potrebe polaznika. Prilagođavanje metoda podučavanja savremenim okolnostima omogućava bolju interakciju s polaznicima i

povećava njihov interes za mektepsku pouku. Kontinuirano stručno usavršavanje osigurava da mualimi prate promjene i razvijaju svoj pristup kako bi njihova pouka bila efikasna i prilagođena potrebama polaznika.

U cilju prilagođavanja mualima novim trendovima u odgojno-obrazovnom procesu, slijedi prijedlog nekoliko primjerenih aktivnosti:

- Prisustvo i učešće na seminarima s temama o savremenim izazovima, npr. utjecaj društvenih mreža, digitalne tehnologije.
- Čitanje relevantne literature, knjiga i časopisa o obrazovanju i pedagogiji.
- Prisustvo i učešće na radionici/treninzima o emocionalnom zdravlju i mentalnim izazovima mladih.

Pedagoški i didaktički aspekti stručnog usavršavanja mualima

Efikasno stručno usavršavanje zahtijeva duboko razumijevanje pedagoških i didaktičkih principa. Pedagoški aspekti pomažu u izgradnji kvalitetnih odnosa između učitelja i učenika, dok didaktički pristupi osiguravaju učinkovito prenošenje znanja i razvijanje kompetencija. U savremenom obrazovanju fokus na ove aspekte omogućava prilagodbu nastavnih metoda potrebama učenika, ali i izazovima koje donosi dinamično društveno okruženje. Kroz stručno usavršavanje, nastavnici i mualimi jačaju svoje kompetencije i osnažuju svoju ulogu u oblikovanju budućih generacija.

Razvoj pedagoških vještina

Kako bi uspješno prenosili znanje, mualimi trebaju kontinuirano unapređivati svoje pedagoške i didaktičke vještine. Shodno definiranju pedagogije (Baković, 1989), prema kojoj se ona bavi svim onim što se intencionalno čini da bi se utjecalo na razvoj djece, omladine i odraslih te da se odgojem i obrazovanjem

direktno, ili bar dodirno, bave i brojne druge nauke: psihologija, sociologija, fiziologija, filozofija itd. (Kačapor i dr., 2001), u središtu pažnje je čovjek, njegove psihofizičke funkcije i život u zajednici i društvu. Podučavanje nije samo prenošenje informacija, već uključuje razumijevanje psiholoških i razvojnih potreba polaznika te uspostavljanje pozitivne interakcije i kreiranje stimulativnog okruženja za učenje. Već smo ranije naveli da nas je Poslanik, a.s., podsjetio na važnost prilagođavanja podučavanja onima koje podučavamo, učenicima, polaznicima, kao i da vodimo računa o njihovim sposobnostima i mogućnostima. Imam El-Gazali (2004), govoreći o zadacima učitelja, kaže: "Da učenika ne opterećuje više nego što on može shvatiti, tako da mu ne daje znanja koja njegov razum neće moći pojmiti..." Muhammed, a.s., je rekao: "Nama vjerovjesnicima naređeno je da s ljudima saobraćamo prema njihovim mogućnostima, i da im se obraćamo prema njihovim pametima" (Ebu Davud). Polaznici dolaze u mekteb s različitim predznanjima, interesima i mogućnostima. Zbog toga je od velike važnosti da mualimi primjenjuju metode koje omogućavaju svakom polazniku da napreduje, bilo kroz interaktivne metode, grupni rad ili individualni pristup i konsultacije. Mualimi trebaju koristiti inovativne pristupe, poput interaktivnog učenja i projektne nastave, kako bi polaznici usvojili trajno znanje i razvijali kritičko razmišljanje. Korištenje digitalnih alata i metoda igre može dodatno motivirati polaznike i približiti im sadržaje mektepske pouke. U cilju poboljšanja pedagoških vještina i kompetencija mualima, značajno je organizirati obuke o primjeni različitih metoda učenja, uključujući razvoj emocionalne inteligencije i komunikacijskih vještina.

Inovativni pristupi u mektepskoj pouci

U okviru pedagogije su: opća pedagogija, didaktika, metodika i povijest pedagogije (Čatić, Pehlić,

2004), a pedagogija je u interdisciplinarnom odnosu i s drugim naučnim disciplinama. Savremeno obrazovanje podrazumijeva upotrebu inovativnih metoda, uključujući digitalne alate i interaktivne nastavne metode. Uvođenje tehnologije u mekteb, poput korištenja pametne table, online-platформи, aplikacija za učenje ili interaktivnih prezentacija, može značajno unaprijediti mektepsko iskustvo. Na ovaj način polaznici postaju aktivni sudionici u procesu učenja, a ne samo pasivni primaoci informacija.

Individualni pristup i emocionalna inteligencija

Mualimi bi trebali uz podršku Islamske zajednice i njenih ustanova razviti emocionalnu inteligenciju kako bi prepoznali potrebe svojih polaznika. Goleman (2023) ističe da je sintagma *emocionalna inteligencija* prikladan okvir za povezivanje širokog spektra naučnih otkrića, ne samo o emocijama, već i o razvoju djece, novoj viziji obrazovanja te izuzetnosti na poslu. Svaki polaznik donosi svoje izazove, i mualim treba biti sposoban prepoznati te izazove i prilagoditi svoj pristup.

Emocionalna povezanost između mualima i polaznika je odnos izgrađen na međusobnom povjerenju, poštovanju i razumijevanju, koji utječe na proces odgoja i učenja. Ova povezanost proizlazi iz mualimove iskrene brige za duhovni, moralni i intelektualni razvoj polaznika, dok polaznici zauzvrat osjećaju sigurnost, motivaciju i želju za učenjem.

Imam El-Gazali (2004) naglašava važnost odnosa između učitelja i učenika. U djelu *Ihjaul ulumid-din* ističe da učitelj treba biti poput brižnog roditelja prema svojim učenicima, pokazujući im ljubav i saosjećanje. On, također, naglašava da je učitelj dužan razumjeti individualne potrebe svojih učenika i prilagoditi svoj pristup, kako bi im pomogao u njihovom intelektualnom i duhovnom razvoju. Poslanik, a.s., svojim primjerom ukazao je na značaj bliskosti između učitelja i učenika, pristupajući

ljudima sa saosjećanjem i brigom. Muhammed, a.s., je rekao: "Ja sam vama poput roditelja djetetu svome" (Ebu Davud, En-Nesai, Ibn Madže).

S pedagoškog aspekta, emocionalna povezanost olakšava transfer znanja jer polaznici lakše usvajaju sadržaje kada osjećaju mualimovu podršku i ohrabrenje. S druge strane, iz vjerske perspektive, takva povezanost odražava tradicionalni način podučavanja u islamskim odgojno-obrazovnim ustanovama, gdje je odnos učenika i učitelja temeljen na ljubavi prema znanju i duhovnom uzdizanju. Razvijanje emocionalne povezanosti između mualima i polaznika omogućava atmosferu povjerenja i poštovanja, što direktno doprinosi boljem učenju i odgoju. Očekuje se da mualimi koji koriste savremene metode i razvijaju emocionalnu inteligenciju pružaju bolje obrazovanje, i pomažu polaznicima da razviju zdrav odnos prema vjeri i životu.

U tom cilju, slijedi prijedlog aktivnosti:

- obuka i treninzi za mualime o primjeni interaktivnih metoda učenja,
- uvođenje digitalnih alata u mektersko podučavanje,
- treninzi/radionice za razvoj emocionalne inteligencije i komunikacijskih vještina u radu s djecom i mladima.

Duhovna dimenzija stručnog usavršavanja

Duhovna dimenzija stručnog usavršavanja predstavlja jedan od segmenata profesionalnog razvoja mualima. Uloga mualima nadilazi samo obrazovnu dimenziju, odnosno prenošenje znanja, ona uključuje vođenje i usmjeravanje polaznika u duhovnom i moralnom smislu. Kontinuirano unapređivanje vlastite duhovne dimenzije osnažuje mualime, kako bi bili autentični uzori u prenošenju islamskih vrijednosti i principa. Ova dimenzija stručnog usavršavanja obuhvata dublje proučavanje i razumijevanje islamskih izvora

i refleksiju o vlastitom vjerovanju, etici i praksi, čime se osigurava sklad između teorije i svakodnevnog djelovanja. Islamski odgojno-obrazovni koncept profilira dobrog čovjeka, tj. čovjeka od edeba. Prema El-Attasu (1979) termin *terbije* ne predstavlja cjelovit odgojno-obrazovni profil i ima sličnost s terminom zapadnog obrazovanja koji potječe od latinskog izraza *educere*, koji ima konotaciju fizičkih i materijalnih vrijednosti. Dok termin *te'dib* ima fizičku i materijalnu stranu, ali i moralne i duhovne konotacije. *Terbije* je koncentrirano na tjelesnu brigu i zdravstvenu zaštitu, te nema šire značenje koje se podrazumijeva u savremenim djelima koja se bave odgojem (Ali, 2021). Mualim koji se duhovno uzdiže može inspirirati polaznike i potaknuti ih na razvijanje istinskog razumijevanja vjere i njenog značaja u njihovim životima.

Unapređivanje i nadogradnja duhovne spoznaje

Pored stručnog, jednako je važan duhovni razvoj i napredak mualima. Dakle, uz obrazovnu dimenziju, mualimi trebaju neprestano raditi na unapređivanju svoje duhovne spoznaje i kompetencija. Kao uzori u Zajednici, mualimi su primjeri u svakodnevnom prakticiranju vjere, moralu i duhovnom životu. Polaznici mekterske pouke očekuju da njihovi mualimi budu primjer u pogledu znanja, moralnih vrijednosti i prakse. Allah, dž.š., nas u Kur'anu podsjeća: *A one koji se budu zbog Nas borili, Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti; a Allah je, zaista, na strani onih koji dobra djela čine* (El-Ankebut, 69). Ova odgovornost prema sebi i drugima obavezuje mualime da kroz kontinuirano stručno usavršavanje u vjeri razvijaju sebe i pružaju kvalitetan primjer svojim polaznicima.

Kontinuirano proučavanje Kur'ana, hadisa i islamskih izvora omogućava mualimu da produbljuje svoje razumijevanje vjere, što pozitivno utječe na kvalitet podučavanja. Mualimi svojim primjerom i stalnim duhovnim rastom podstiču polaznike na put istine i

dobra. Stoga je poželjno i preporuka je da se organiziraju seminari za mualime s fokusom na duhovne teme.

Spoj duhovnog i obrazovnog razvoja

Duhovni razvoj mualima doprinosi kvalitetnijem prenošenju vjerskih vrijednosti i moralnih načela, ali je podjednako važno i njegovo kontinuirano obrazovno usavršavanje. Mualim pored prenošenja znanja, oblikuje i karakter, vrijednosne stavove i kritičko razmišljanje svojih polaznika. Stoga je neophodno da njegovo obrazovno usavršavanje obuhvata različite pedagoške, didaktičke i metodološke aspekte kako bi se osigurao što kvalitetniji odgojno-obrazovni proces. U tom kontekstu, El-Attas ističe da islamsko obrazovanje nije samo prenošenje informacija, već i razvoj cjelovite ličnosti kroz spoj intelektualnog i duhovnog napredovanja. Obrazovni razvoj mualima podrazumijeva stalno unapređivanje znanja iz oblasti islamskih nauka, ali i razvoj kompetencija u savremenim pedagoškim metodama podučavanja i psihološkim znanostima. Mualim koji kontinuirano radi na vlastitom obrazovanju može adekvatno odgovoriti na potrebe savremenih generacija polaznika, prilagoditi pristup njihovim individualnim sposobnostima i interesima te primijeniti interaktivne metode koje podstiču aktivno učenje.

Osim toga, kontinuirani razvoj mualima odražava se i na njihov autoritet u Zajednici. Prema Ebu Ghuddahu (1995), učitelj nije samo prenosilac znanja, već i moralni uzor, čiji je profesionalni razvoj presudan za kredibilitet u očima učenika i šire zajednice. Njegova posvećenost učenju i stručnom usavršavanju doprinosi atmosferi u kojoj i sami učenici/polaznici razvijaju ljubav prema znanju.

Također, metodološki aspekt podučavanja u mektebu ima važno mjesto i ne može se zanemariti. Sposobnost analize i interpretacije savremenih društvenih pojava u kontekstu islamskog učenja važna je odrednica obrazovnog razvoja mualima. U

vremenu brzih tehnoloških i društvenih promjena od mualima se očekuje da povezuje tradicionalno islamsko znanje s aktuelnim izazovima, pružajući polaznicima relevantne odgovore i smjernice. Ez-Zernudži (1981) u djelu *Uputa učeniku na putu sticanja znanja* naglašava da učitelj mora posjedovati visok nivo obrazovnog i moralnog autoriteta kako bi uspješno prenosio znanje. To znači da mualim ne smije ostati na nivou tradicionalnih metoda, već treba neprestano unapređivati svoje pedagoške i didaktičke kompetencije, koristeći savremene pristupe u nastavi.

Ez-Zernudži o odnosu učitelja i učenika kaže: "Učenik treba pokazivati veliko poštovanje prema znanju i prema onima koji ga podučavaju, jer samo kroz poštovanje dolazi do pravog blagoslova u učenju. Onaj ko se ne odnosi s poštovanjem prema znanju i učitelju, neće uspjeti postići istinsku korist od znanja" (Ez-Zernudži, 1981). Na taj način povećava se kredibilitet mualima i jača uloga mekteba i mektepske pouke, jer se stječu znanja i vještine primjenjive u svakodnevnom životu.

Dakle, uz duhovni razvoj neophodna je obrazovna nadogradnja mualima za osiguranje kvaliteta mektepske pouke i uspješnog odgoja novih generacija. To znači da spoj duhovnog i obrazovnog razvoja mualima osigurava kvalitet podučavanja, jer se islamske vrijednosti pored teorijskog prenose i ličnim primjerom, uvažavajući pedagoške metode i interaktivni rad s polaznicima. Samo mualim koji je intelektualno i duhovno osviješten može biti istinski uzor i inspiracija polaznicima, pomažući im da razviju ljubav prema znanju, kritičko promišljanje i svijest o važnosti vjerskog i moralnog identiteta. Duhovna snaga i znanje mualima osiguravaju da polaznici mekteba nisu samo receptori za informacije, već i za stvarno iskustvo življenja vjere.

U pogledu duhovne nadogradnje slijedi prijedlog aktivnosti:

- organiziranje seminara za dodatno proučavanje Kur'ana i hadisa,
- afirmacija *Mevluda* i proučavanje drugih tradicionalnih oblika duhovnog izraza.

Stručno usavršavanje mualima

Institucionalna podrška za stručno usavršavanje mualima važna je za poboljšanje kvaliteta mektepske pouke i pedagoškog rada. Dobro i sistematski organizirane edukacije, treninzi, seminari, savjetovanja i mentorstvo doprinose profesionalnom razvoju mualima, omogućavajući im da nauče i usvoje savremene pedagoške metode i prilagode ih specifičnim potrebama polaznika. U tom kontekstu, Islamska zajednica i njene odgojno-obrazovne ustanove, posebno visokoškolske, imaju suštinsku ulogu u osmišljavanju i implementaciji programa kontinuirane edukacije s ciljem jačanja sposobnosti i razvoja kompetentnog i kvalitetnog mualimskog kadra.

Iako postojeći programi stručnog usavršavanja koje organizira Islamska zajednica predstavljaju značajan doprinos kontinuiranom obrazovanju mualima, nameće se pitanje njihove dovoljne efikasnosti u odnosu na savremene izazove odgojno-obrazovnog rada. Ovi programi trebaju obuhvatiti seminare, obuke i radionice s pristupom novim pedagoškim modelima i metodologijama podučavanja. Osiguravanje pristupa savremenim pedagoškim standardima i inovativnim metodama podučavanja omogućava mualimima da razvijaju kompetencije potrebne za uspješno vođenje mektepske pouke i odgojno-obrazovnog procesa u savremenom društvenom kontekstu.

Da bi mualimi ispunili svoju odgojno-obrazovnu misiju na najvišem nivou, nužna je stalna podrška Islamske zajednice i njenih odgojno-obrazovnih ustanova. U ovom pogledu, vrijedi podsjetiti na riječi Poslanika, a.s.: "Ko krene na put stjecanja znanja, Allah će mu olakšati put ka Džennetu" (Tirmidži, 2797), što dodatno naglašava važnost cjeloživotnog obrazovanja u kontekstu vjerskog podučavanja. Stoga, Islamska zajednica treba unaprijediti institucionalnu podršku koja će omogućiti mualimima stalni misijski i profesionalni rast. Planiranje

i realizacija seminara, stručnih obuka i programa profesionalnog usavršavanja predstavljaju imperativ za unapređenje mualimske prakse.

Uloga obrazovnih ustanova u podršci stručnom usavršavanju

Uloga odgojno-obrazovnih ustanova i organizacionih jedinica Islamske zajednice u podršci stručnom usavršavanju mualima vrlo je značajna za kvalitetno i efektivno odvijanje mektepske pouke. Visokoškolske odgojno-obrazovne ustanove Islamske zajednice te organizacione jedinice: mešihati, muftijstva, medžlisi i krovne organizacije imaju odgovornost da kreiraju okruženje koje potiče i podržava kontinuirani profesionalni razvoj mualima. Kroz pružanje različitih oblika institucionalne podrške, mualimima se omogućava da prate savremene metode podučavanja, unapređuju svoja pedagoška znanja i vještine, te odgovore na izazove s kojima se suočavaju u odgojno-obrazovnom procesu.

Ova podrška može se manifestirati na opisani način, kako bi se mualimi upoznali s najnovijim istraživanjima u oblasti pedagogije i metodologije. Osim formalnih oblika obrazovanja, organizacione jedinice Islamske zajednice mogu pružiti podršku mualimima kroz razvoj mreže za razmjenu iskustava i praksi. Naravno, mektebi, odnosno mualimi na području jednog ili više medžlisa, odnosno muftijstva, mogu organizirati neformalnu razmjenu iskustava i praksi među mualimima. Na taj način se kreira okruženje za učenje i razvoj, gdje mualimi uz podršku Zajednice mogu razmjenjivati ideje koje će unaprijediti njihov rad.

Institucionalna podrška je značajna za održavanje motivacije mualima za kontinuirano stručno usavršavanje. Kada mualimi osjećaju da su njihove potrebe prepoznate i da imaju dostupne resurse za profesionalni razvoj, oni su spremniji ulagati dodatne napore u unapređenje kvalitete mektepske pouke i ostvarivanje pozitivnog

utjecaja na polaznike. Tako se kroz zajednički rad organizacionih jedinica Islamske zajednice, visokoškolskih odgojno-obrazovnih ustanova i mualima postiže dugoročan napredak u kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa u mektebu, što je itekako vrijedno za cjelokupnu Zajednicu.

Mentorski programi

Mentorstvo ima značajan utjecaj na blagostanje nastavnika, uključujući njihovo zadovoljstvo poslom, motivaciju, efikasnost u obavljanju zadataka, kao i zadržavanje na radnom mjestu. Iskusniji mualimi mogu biti mentori mlađim kolegama, pružajući im savjete i podršku na njihovom misijskom i profesionalnom putu. Mentorski programi predstavljaju važan aspekt kontinuiranog stručnog usavršavanja mualima. Iskusniji mualimi mogu podijeliti svoje znanje i vještine s mlađim kolegama i djelovati kao uzori u vođenju polaznika i izgradnji kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa. Kroz mentorski odnos, mlađi mualimi dobivaju priliku da uče iz stvarnih situacija i izazova s kojima se iskusni mualimi susreću.

Ovakvi programi mogu uključivati redovne sesije savjetovanja, zajedničko planiranje mektske pouke, posmatranje časova, ogledne časove i konstruktivnu povratnu informaciju. Mentori pomažu u razvijanju profesionalne samosvijesti i samopouzdanja kod mlađih mualima, pomažući im da bolje razumiju pedagoške metode, efektivno komuniciraju s polaznicima i da se nose s izazovima unutar mektskog okruženja.

Uvođenje ovih programa u mekteb i mektsku pouku može doprinijeti uspostavljanju mreže podrške i profesionalnog razvoja među mualimima. Iskusni mualimi kroz svoju ulogu mentora unapređuju i vlastite vještine, jer ih mentorstvo potiče na introspektivan pristup vlastitom radu i kontinuirano stručno usavršavanje. Stručni edukativni programi i mentorski pristupi potrebni su za održavanje visoke kvalitete odgojno-obrazovnog procesa u mektebu i podsticanje

inovativnih metoda podučavanja. Od odgojno-obrazovnih ustanova se očekuje da omoguće učenicima, studentima i mualimima pristup relevantnim programima stručnog obrazovanja i usavršavanja. U cilju podrške kontinuiranom stručnom usavršavanju i mentorstvu slijedi prijedlog nekoliko aktivnosti:

- razvijanje mentorskih programa između iskusnih i mladih mualima,
- kreiranje online-platfomi za dijeljenje resursa i iskustava među mualimima te
- poticanje mualima na redovno učešće u edukativnim seminarima i obukama.

Prednosti kontinuiranog stručnog usavršavanja

Islamska zajednica kroz različite programe stručnog usavršavanja pruža podršku mualimima. Kontinuirano stručno usavršavanje mualima predstavlja temelj za unapređenje kvalitete mektske pouke i odgojno-obrazovnog procesa. U dinamičnom društvenom kontekstu, gdje se pedagoške metode i pristupi neprestano razvijaju, potrebno je da mualimi kontinuirano proširuju svoje kompetencije kako bi bili uspješni u prenošenju znanja i odgojnih vrijednosti.

Na putu stručnog usavršavanja potrebno je imati pravu mjeru između tradicionalnog koncepta i savremenih pedagoških i tehnoloških dostignuća. Govoreći o poslaničkim metodama podučavanja, Ebu Gudde (2003) ukazuje na to da bi Poslanik, a.s., prilikom podučavanja izabrao najbolje, najefikasnije i najdjelotvornije metode za onoga kome se obraća, metode koje su mu bile od najveće pomoći u objašnjavanju. Ovakav pristup naglašava važnost prilagođavanja metoda poučavanja potrebama učenika, čime se osigurava njihova veća učinkovitost i dublje razumijevanje prenesenog znanja. Zato je održavanje ravnoteže između tradicionalnih vrijednosti i savremenih pedagoških pristupa ključ za postizanje

efikasnog i autentičnog obrazovnog procesa, koji odgovara potrebama savremenog mektskog okruženja.

Redovno stručno usavršavanje omogućava mualimima da bolje razumiju potrebe polaznika, primijene inovativne metode i efikasno odgovore na izazove savremenog podučavanja. Kontinuirana edukacija pozitivno utječe na kvalitet mektske pouke, jačanje institucije mekteba, te unapređenje vjerskog obrazovanja i odgojno-obrazovnog procesa u mektebu. Investiranje u stručno usavršavanje mualima nije individualna potreba, već strateški cilj koji osigurava dugoročni razvoj i očuvanje kvaliteta vjerskog obrazovanja.

Povećanje kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa u mektebu

Kontinuirano stručno usavršavanje mualima donosi brojne koristi njima lično, ali i široj zajednici. Kvalitet odgojno-obrazovnog procesa u mektebu u velikoj mjeri zavisi od sposobnosti, znanja i motivacije mualima. Bolje obrazovani i motivirani mualimi podižu kvalitet mektske pouke, što direktno utječe na moralni i duhovni razvoj mladih generacija. Mualim koji je obučen i educiran u savremenim pedagoškim metodama i koji stalno usavršava svoje vještine može uspješnije prenijeti islamske vrijednosti, prilagoditi pouku potrebama polaznika i osigurati njihovo bolje razumijevanje vjere.

Kur'an nas podsjeća na važnost podsticanja na činjenje dobrih djela i odvrćanje od loših: *Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čini dobra djela, a od nevaljalih odvrćate, i u Allaha vjerujete* (Alu Imran: 110). Ovo se ne nasljeđuje, ne preuzima kao gotovo stanje nego se mora steći i zaslužiti. To dolazi samo kao rezultat truda, zalaganja, trpljenja, napornog rada, upornosti i ustrajnosti (Ali, 2021). Mualimi, svojim kontinuiranim stručnim usavršavanjem i napredovanjem, postaju nosioci ove zadaće. Duhovno jači i bolje obrazovani, kompetentni mualimi vode k boljim odgojno-obrazovnim

ishodima. To se ogleda u jačanju islamskog identiteta mladih, razvijanju njihove samosvijesti i sposobnosti kritičkog razmišljanja, kao i njihovom odnosu prema vjeri i društvu. Kroz kontinuirano stručno usavršavanje mualimi mogu osnažiti mlade da budu nosioci pozitivnih procesa u društvu.

Pozitivan utjecaj na širu zajednicu

Stručno usavršavanje omogućava mualimima da efikasno prenose znanje i odgojne vrijednosti, čime doprinose izgradnji odgovornih i svjesnih članova zajednice. Ovaj proces jača društveno tkivo i stvara pozitivno okruženje unutar džemata. Mualimi nisu samo vjeroučitelji u mektebu. Oni su i lideri u svojim džematima, u svojim sredinama. Kroz kontinuiranu doedukaciju i stručno usavršavanje mualimi razvijaju vještine koje im omogućavaju da imaju vodeću ulogu u društvenom životu. Kvalitetna edukacija mualima doprinosi izgradnji odgovornih i svjesnih članova Zajednice, što vodi jačanju društvenog tkiva i kreiranju pozitivnog okruženja.

Prema Se'idu Isma'ilu Aliju (2021), pedagoški proces treba obuhvatiti tri vremenske dimenzije: prošlost, sadašnjost i budućnost. Integracija mladih u zajednicu odraslih zahtijeva usvajanje znanja i iskustava koja su prethodne generacije stekle kroz historiju. Ovaj pristup omogućava mladima da razumiju i cijene prošla dostignuća, primjenjuju stečena znanja u sadašnjosti i pripreme se za buduće izazove.

Uspješan mualim prepoznaje važnost odnosa s polaznicima mekteba i roditeljima. Pozitivan odnos prema polaznicima prenosi se na roditelje, što rezultira uspješnom saradnjom. Važno je da mualim bude pozitivan,

pristupačan i pravedan, pružajući podršku polaznicima i njihovom duhovnom razvoju.

Kako mualimi napreduju u svom duhovnom i moralnom uzdizanju, svojim znanjima i vještinama, tako i postaju uzori mladima, potičući ih na duhovni i moralni progres te aktivno sudjelovanje u društvenim i vjerskim aktivnostima. Njihova uloga lidera ogleda se u promoviranju moralnih vrijednosti, društvene solidarnosti, volonterskog rada i međusobnog pomaganja, čime se osnažuje veza između mekteba i šire zajednice. Mualimi imaju privilegiju i odgovornost da budu oni koji podstiču mlade na dobra djela i vode ih k ispravnom putu. To mogu uspješno činiti jedino kroz stalno unapređivanje vlastitih znanja i vještina, čime doprinose izgradnji boljeg i stabilnijeg društva. U tom smislu slijedi prijedlog aktivnosti:

- Redovno evaluirati uspjeh mektepskih programa kroz povratne informacije od roditelja i polaznika, te prilagođavati mektepsku pouku potrebama Zajednice.
- Pružiti dodatne treninge mualimima o metodama praćenja i evaluacije napretka polaznika.
- Uključiti društvenu zajednicu u aktivnosti mualima kroz otvorene dane mekteba, predavanja i zajedničke projekte.
- Poticati roditelje da aktivno učestvuju u odgajanju i obrazovanju svoje djece i podržavaju napore mualima.
- Organizirati radionice i predavanja mualima u javnim prostorima, čime se jača njihov položaj lidera i pruža podrška duhovnom razvoju članova zajednice.

Zaključak

Kontinuirano stručno usavršavanje mualima od suštinske je važnosti za kvalitetan odgojno-obrazovni proces u mektebu. Razvoj znanja, pedagoških vještina i duhovne svijesti mualima ima direktan utjecaj na polaznike i širu zajednicu. Društvo se odavno suočava s globalizacijom i tehnološkim izazovima, stoga mualimi trebaju biti spremni da se prilagođavaju novim metodama podučavanja, koristeći inovativne pristupe i emocionalnu inteligenciju. Uloga Islamske zajednice kroz organizacione jedinice i ustanove je da osigura podršku za stručno usavršavanje mualima organizirajući programe obuke, seminare i mentorski sistem koji omogućava mladim mualimima da rastu i razvijaju se.

Analiza značaja kontinuiranog stručnog usavršavanja mualima ukazuje na potrebu prilagođavanja savremenim izazovima i primjeni inovacija u pedagoškim metodama te afirmaciji duhovne dimenzije koja je osnova za uspješno prenošenje poruka vjere i moralnih vrijednosti. Prednosti stručnog usavršavanja ogledaju se u kvalitetnijoj mektepskoj pouci i kreiranju pozitivnog utjecaja na širu zajednicu. Mualimi, kao lideri u Zajednici, svojim primjerom i znanjem vode mlade na putu moralnog i vjerskog razvoja.

Mualimi su temelj naše zajednice i njihova sposobnost da se stručno usavršavaju i napreduju predstavlja kamen temeljac za jačanje duhovnog identiteta mlađih generacija. Institucionalna podrška, dostupnost programa za obuku, dostupnost savremenih pedagoških alata i resursa, kao i uključivanje društvene zajednice u podršku mualimu, neophodni su elementi za postizanje cilja.

Literatura

(2005). *Kur'an s prijevodom*. Preveo Besim Korkut. Sarajevo: El-Kalem.
Ali, Se'id Isma'il (2021). *Načela Islamske pedagogije*. Sarajevo: El-Kalem i CNS.

Attas (El-), Syed Muhammad Naquib (1979). *The Concept of Education in Islam: Philosophy of Islamic Education*. Conference Proceedings – ARICIS I.

Aykol, Mustafa (2021). *Ponovno otvaranje muslimanskih umova*. Sarajevo: Buybook.
Bakovljević, Milan (1989). *Osnovi Pedagogije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- Buhari (El-), Muhammad b. Ismail (2009). *Sahibu-l-Buhari-Buharijeva zbirka hadisa*. Grupa prevodilaca. Sarajevo: Visoki saudijski komitet.
- Buhari (El-), Muhammad ibn Ismail (2004). *Buharijina zbirka hadisa – sažetak*. Priredio Abdullatif ez-Zubejdi, Sarajevo: El-Kalem.
- Čatić, R., Pehlić, I. (2004). *Metodika nastave islamske vjeronauke*. Zenica: Islamski pedagoški fakultet.
- Goleman, Daniel (2023). *Emocionalna inteligencija*. Bužim: Ilum.
- Ebu Ghuddah, Abdulfettah (1995). *The Importance of Knowledge and the Scholar's Ethics in Islam*.
- Ebu Gudde, Abdulfettah (2003). *Poslanik kao učitelj i njegovi metodi u poučavanju*. Novi Pazar: El-Kelimeh.
- Gazali (El-), Ebu Hamid (2004). *Ihjau ulumid-din*. Sarajevo: Bookline.
- Zernudži (Ez-), Burhanuddin (1981). "Uputa učeniku na putu sticanja znanja". Preveo Nijaz Šukrić. *Takvim*. Sarajevo: Udruženje ilmiye SR BiH.
- Kačapor, S., Krulj, R., Kulić, R. (2001). *Pedagogija*. Beograd: Svet knjige.
- Kalahdži, Muhammed Revvas (2012). *Ličnost posljednjeg Allahovog Poslanika, s.a.v.s*. Novi Pazar: El-Kelimeh.
- Tirmizijin Džami'-Sunen (2007). *Tirmizijina zbirka hadisa*. Šesta knjiga. Prijevod Mahmut Karalić. Travnik: Elči Ibrahim-pašina medresa.

الموجز

التأهيل المهني لمعلمي الدين أساس للتميز المهني

أنس سفاكا

يتناول هذا البحث أهمية التأهيل المهني المستمر لمعلمي الدين في سياق العملية التربوية والتعليمية في المشيخة الإسلامية. ويتحدث الكاتب عن أهمية الحفاظ على هيكلية متسقة وثابتة في مجال التعليم، ويؤكد على ضرورة أن يعي الأفراد قيمهم وأخلاقيهم وحرمتهم، وأن يكونوا منفتحين على قبول وتطوير الأفكار والرؤى الجديدة. ويؤكد الكاتب - من خلال تحليل التحديات المعاصرة - على ضرورة تكيف معلمي الدين مع التغيرات المجتمعية المتسارعة والرقمنة والعولمة. كما يؤكد على أهمية تطوير المهارات التربوية والتعليمية والعاطفية والتواصلية، بالإضافة إلى البعد الديني، حيث ينبغي لمعلمي الدين أن يكونوا قدوة في الالتزام الديني والحياة الأخلاقية. ويُركّز الكاتب بشكل خاص على الدعم المؤسسي من خلال برامج التدريب والندوات والعمل الإرشادي، مما يُتيح تبادل المعارف والخبرات بين معلمي الدين أنفسهم. كما أن التطوير المهني المستمر يساهم في تحسين جودة دروس الكتاتيب، وتعزيز الهوية الإسلامية عند الشباب، وإحداث آثار إيجابية في المجتمع كله. وفي الختام، يؤكد الكاتب على أن تأهيل معلمي الدين ليس مجرد واجب مهني، بل هو واجب ديني أيضاً، وهو ضروري للحفاظ على القيم الروحية والتربوية في المجتمع المعاصر.

الكلمات المفتاحية: معلم الدين، دروس الكتاتيب، التأهيل المهني، العملية التربوية والتعليمية، المهارات التربوية، التطور الروحي.

Summary

EXTENDED EDUCATION OF MUALLIMS – BASES FOR PROFESSIONAL EXCELLENCE

Enes Svraka

This article relates to the significance of continuous education of muallims in the context of the educational and upbringing process within the Islamic Community. The text underlines the importance of consistent structure within the field of education. It particularly stresses the need to bring up individuals who are aware of their values, morale, and freedom and are open to new ideas and perspectives. Through analysis of some contemporary challenges, the author also stresses the need for muallims to be flexible and capable of adjusting to rapid social changes, like digitalisation, globalisation, etc. He further highlights the importance of adequate development of pedagogical, didactic, emotional, and communication skills as well as the development of the spiritual dimension, as muallims must be role models in terms of faith and morality. In this regard, institutionalised support for continuous education programmes, seminars and mentorships, which exchange learning and experience among muallims, is critical. Continuous learning improves the quality of maktab education, strengthening the Islamic identity of young people, thus having a positive impact in the broader community. In conclusion, the author stresses that continuous education of muallims is not only a professional but also a religious obligation essential for preserving spiritual and moral values in contemporary society.

Keywords: muallim, maktab class, continuous education, educational and upbringing process, pedagogical skills, spiritual development